

ЦРКВЕНА ПОЕЗИЈА

Свети Сава *Служба Светиом Симеону* (одломак)

ПРИСТУП КЊИЖЕВНОМ ДЕЛУ

Савин биограф и ученик Доментијан изричито каже да су светогорски калуђери поверили Сави да за годишњицу Немањине (Симеонове) смрти напише одговарајућу службу, тј. стихире и каноне који се певају на вечерњу и јутрењу. Стихира којом почиње Савина *Служба* преузета је са мањим прилагођавањем из византијске *Службе ђрејодобном Симеону Сѣујнику*. Разлике су карактеристичне у истицању „отачества“ у овом српском култу.

На дан преподобног оца нашег Симеона новог српског (месеца фебруара у 13. дан)

*Вечерња, на „Госѣоди вазвах“ из окѣиоиха на шесѣи, и ѿјемо
сѣихире ѣласа ѿѣѣѣѣ, ѿо двайѣѣѣ. Подобан „Радуј се“.*

Преподобни оче,
добру си нашао лествицу
којом изиђе на висину,
којом и стече Илија колесницу огњену,
но он усходишта другима не остави,
а ти по смрти својој
у отачеству ти пут показа царевима,
небески човече,

► **вечерње** – служба на крају дана којом се захваљује Богу за протекли дан

јутрење – служба која се обавља ујутру, пре изласка сунца; благодари се Богу за прошлу ноћ и моли милост за наступајући дан

преподобан – свет; епитет светог монаха

октоих – осмогласник, богослужбена књига са црквеним песмама различитог жанра, груписаним за певање по „гласовима“, којих је у византијској музици осам

стихира – врста литургијске песме која се пева уз одређене стихове псалама

подобан – песма чија мелодија служи као образац другим песмама

лествица – идеја подвижничког успона ка висинама небеског савршенства и врлине

Илија – старозаветни пророк Илија Тесвићанин, узнео се на небо жив у огњеним колима

колесница – кола, двоколице

усходиште – пут навише, степенице, лествице

ѿѣѣѣ ѿказа царевима – јасно програмско место: живот Св. Симеона има да буде модел, образац, прототип понашања и живота српских владара; служба већ у својој првој песми и управо у оригиналном Савином стиху утврђује темеље владарске идеологије немањићке Србије

земаљски анђеле,
свeтилничe отачaству ти,
Симeонe блaжeни,
мoли зa спaсeњe душa нaших!

Прeпoдoбни oчe,
aкo je отачaству ти трeбaлo прoпoвeдaти,
ти ниси прeстao гoвoрити,
бoлoвимa и трудoм и сузaмa свoјим
испрaвљao си нa вeру истиниту стaдo ти
кao дрвo нaпajанo учeњeм твојим,
дивишe сe aнђeли,
чудишe сe људи,
ужаснушe сe дeмoни
нaд трпљeњeм твојим, Симeонe блaжeни,
мoли зa спaсeњe душa нaших!
Силoм Свeтoгa духa
Влaдикe свoмe пoдoбeћи сe,
влaдaрствo свoјe oстaви,
узeвши крст пoђe зa Христoм
и усeли сe у Гoру Свeту,
oдaклe, пoмoћ примивши,
истaчe ти грoбницa мирo блaгoдaти
штo вeсeли твојe синoвe
кoји прeд тoбoм стoјe,
Симeонe блaжeни,
мoли зa спaсeњe душa нaших!

Очe прeпoдoбни,
мимoишao си цaрствo зeмaљскo,
изaбрaв бoгaтствo – рeчи свeтe
и њих си извoлeo дa чувaш,
oстaвив сyпругу и чeдa
и свe зeмaљaскe крaсoтe,
изaшaв у Гoру Свeту
с aнђeлимa Бoгa служиш,
мoли сe Христy нeпрeстaнo
зa твoритeљe твoгa спoмeнa!

дрвo нaйajанo – симбoл oбдeлaвaњa и узрaстa oднoснo симбoл прaвeдникa

Влaдикa – Гoспoд (Исус Христoс)

блaгoдaт – милoст, силa Бoжјa, дaр Свeтoг Духa

швoјe синoвe – Вукaнa, Стeфaнa, Сaву, кoји су oкупљeни oкo Симeoнoвих мoштију у Студeници 1207. (или 1208) гoдинe

мимoишao си цaрствo зeмaљскo – јeднa oд кључних идeјa христђанскoг и пoсeбнo мoнaшкoг пoдвигa je дpaгoвoљни избoр и oпpeдeљeњe зa „цaрствo нeбeскo“

Прeвeо Димитријe Бoгдaнoвић
Извoр: *Сћaрa српскa књижeвнoст*,
Зaвoд зa уџбeникe и нaстaвнa срeдствa, Бeогрaд, 1997.

Свети Симеон Мироточиви, фреска,
Пећка патријаршија, XIII век

♦ Са којим задатком и намером је Свети Сава написао ову службу? Када се и где она певала? Како се зове мешање различитих уметности у извођењу једног дела (овде спој песме и певања, гласа)?

♦ Препознајте које моменте из биографије Св. Симеона, некада Стефана Немање, Сава велича? Уочавате ли сличности са Савиним *Житијем Светиої Симеона*?

♦ У *Житију* Сава описује некада моћног владара који умире као скромни монах, у *Служби* је остварен идеал светости. Уочите промену перспективе и тона.

♦ Пратите мотив одрицања (од славе, богатства *земаљске красоте*) који је темељ светитељевог уздицања. Зашто је то услов духовног напредовања? Шта Симеон претпоставља свом земаљском благу? У чему је величина Симеоновог подвига?

♦ Ова служба је истовремено и похвала светом и молитва њему. Шта се велича, а за шта се моли? Да ли Св. Сава моли за личну, приватну добробит? Да ли се писац службе поставља као приватна личност или као члан црквене заједнице? Образложите.

♦ Симеон је за живота утврдио српску државу. Какав нови вид добија његово старање о роду и потомству? Уочите националну димензију религиозног доживљаја.

♦ Који је историјски и надисторијски значај Симеона, оца српског народа и државе? Од каквог је националног значаја поштовање његовог култа?

♦ У Савином говору још увек се осећа непосредни, лични однос према светитељу. Која места у служби сведоче о томе? Где препознајете да је *Службу* писао неко близак светом?

♦ Обратите пажњу на композицију ових химнично-молитвених песама: свака почиње обраћањем, затим следи најразвијенији део – величање духовног подвига, пута којим је остварен идеал светости; песма се завршава кратком молитвом. Ово је облик великог броја црквених песама.

УТВРЂУЈЕМО ПОЗНАТО И УСВАЈАМО НОВО ГРАДИВО

Најчешће форме средњовековене поезије су: канон, тропар, кондак, стихира, молитва, плач и други облици богослужбене песме. Песме посвећене одређеном светитељу или празнику спајане су у тзв. **службе**, а службе српским светитељима сабирале су у зборнике који се називају **србљаци**.

Српска, као ни словенска средњовековна поезија, није писана у стиху већ као данашњи прозни текст, а рима се јавља по изузетку. Овакав „прозни“

начин писања песама наслеђен је из антике. Иако средњовековна песма не познаје стих у класичном смислу, у њој су се често користиле тачке (пунктација) као знак раздвајања ритмичких и мелодијских целина. Тако образоване целине могле би се, условно и у најширем смислу, назвати стихом.

ПОЈМОВНИК

Служба – спој разних богослужбених и песничких врста (канона, стихира, молитви, тропара, кондака, акадиста...) у целину строго утврђену одређеним даном, празником и светитељем који се прославља. Већа књижевна целина, али и богослужбени феномен усмерен на „служење“ Богу и величање светитеља који се прославља. Службе српским светитељима сакупљане су у зборницима који су названи **србљаци**.

Канон – низ утврђених песама које се певају у једном од осам гласова.

Тропар – краћа црквена похвална песма посвећена празнику или свецу, намењена певању. Представља најстарији облик богослужбене песме.

Кондак – краћа богослужбена песма која химнично прославља свеца или празник.

Молитва – лирски интониран текст у облику апострофе; песничко обраћање Богу, Богородици, свецима и анђелу чувару.

Плач – својеврсна тужбалица везана за библијске мотиве. Лирска књижевна врста византијске књижевности која има узор у *Плачу Јеремијином* над Јерусалимом. Плач се може јавити и у оквиру неког обимнијег дела, најчешће житија. Српску књижевност од краја XIV века обележио је велики број плачева који указују на трагичну и неизвесну националну судбину после Косовског боја.

ТРЕБА ЗНАТИ И ОВО

Службе и похвале Србима светитељима већ по својој намени, испуњене су колико религиозним, толико родољубивим мислима и осећањем. Оне су колико химне толико молитве, настале из свеобимног осећања духовног света. У њима нема ничег дескриптивног, и мало је наративног. Сва у симболима и фигурама, та поезија је сва у исповести, а њени песници у екстази („Симеоне блажени, моли за спасење... Христа Бога моли непрестано за све нас“). Написана у неједнаким стиховима (тзв. литургијски стихови) и без рима, она је имала своје утврђене форме, којих се строго придржавала. То је цео један систем песничких облика, који се вековима није мењао. Њене службе светитељима – српским, као и општехришћанским – деле се на тропаре и кондаке, на каноне и стихире, и свака се песма пева на одређени глас, којих је осам (октоих). Монотоније ту свакако има, али и достојанствености и узвишености, као и акустичне звучности у храму у којем се певају.

(Милан Кашанин, *Српска књижевност у средњем веку*)

